

KITEKINTÉS

83006 Sz

A BRIT KÖNYVTÁR ÉS A BRIT KÖNYVTÁRAK

SIMPSON, N. A.: The British Library: a public librarian's view, GALT, J. E.: The British Library and the shire country, AYRES, P. H.: The British Library and the university library: a view from a beleaguered ivory tower, REVILL, D.: The British Library: a polytechnic perspective, SIMKINS, M. A.: The British Library and industrial research libraries c. írások alapján (Journal of Documentation. 37.vol. 1981. 4.no. 157–193.p.) MOHOR JENŐ szemléje

Nem kerek évforduló, mindössze – legalábbis a cikkek hivatkozásából következtethetően – az angol parlament alsóházának kulturális bizottsága számára készült jelentés adta a Journal of Documentation szerkesztőinek az ötletet, hogy öt cikkben adjanak – más-más szempontú – képet a British Library eddigi tevékenységének az angol könyvtárakra gyakorolt hatásáról. A kirajzolódó kép – tekintsük akár egy közművelődési könyvtáros, ipari-kutatóintézeti információs szakember, műszaki felsőoktatási könyvtáros, vagy éppen önmagát egy „ostromgyűrűbe zárt elefántcsonttoronyból kitekintőnek” érző egyetemi könyvtáros szemével – többé-kevésbé egységes, és nem tanulságok nélkül való.

A *British Library* helye két szempontból is lényeges kérdés: fizikai, földrajzi helye és az Egyesült Királyság könyvtárügyében elfoglalt helye egyaránt számos megjegyzést váltott ki. Ami a földrajzi helyzetet illeti, nyilvánvaló, hogy a BL Londont és Anglia déli részét lényegesen jobban tudja ellátni, mint pl. a sziget északi területeit, ezen talán a kötelezpéldányok „terítése” segíthetne. Magában Londonban pedig igen kérdéses, hogy hol lehetne a fizikailag is egységesítendő BL-nek igazán megfelelő helye, sőt, arra gondolva, hogy egy évtizeden belül egyetlen video-diszken félmillió A/4-es oldalt lehet majd tárolni és telefonvonalon könnyedén továbbítani a felhasználónak; van aki arra int: már most inkább az új technológia fejlesztésére, mintsem új épületre kellene az anyagi erőket koncentrálni. Az angol könyvtárügynek – kétségtelenül – csúcán helyezkedik el a BL (még anyagilag is: költségvetése alig kevesebb, mint az egyetemi könyvtáraké együttvéve, és több, mint kétszerese az angol műszaki felsőoktatás valamennyi könyvtárának), kérdés azonban, hogy erről a csúcsról irányítania, vagy szolgálnia kell-e az angol könyvtárügyet. Miközben a cikkírók elismerik, hogy valamennyi angol könyvtárnak egyre növekvő szüksége van a BL-ra és szolgáltatásaira, leszögezik, hogy maga az intézmény bármily nagy is, az ország könyvtári ellátásának egészét tekintve, annak csupán egy eleme (és például az ipari-kutatóintézeti szakkönyvtárak számára a szükséges információknak korántsem egyetlen forrása), hogy a Brit Könyvtár szolgáltatásai nem azonosak a brit

könyvtári szolgáltatásokkal, és úgy látják, hogy miközben a „British Library” kinek-kinek mást jelent (pl. a British Museum könyvtárának új nevét, vagy bibliográfiai információk nem mindig megbízható és nem mindig kellően gyors forrását, számítógépes online információszolgáltatót, azt a majdnem csodálatos valamit, ami a szükséges könyvet vagy folyóiratcikket valahonnan Yorkshire-ből megküldi, vagy éppen egy a kiadványokból ingyenes példányt elvivő kellemetlenkedőt), maga a könyvtár is keresi még saját identitását. Jól jellemzi helyzetének tisztázatlanságát, hogy miközben saját LOCAS/BLAISE számítógépes információs rendszerét forgalmazza (s ez önmagában is tisztázatlan viszonyban áll nemzeti bibliográfiai feladataival és azon kötelességével, hogy a bibliográfiai adatok szabad cseréjét mozdtítsa elő), más rendszerek elérhetőségének lehetőségét is nyújtja, amelyekkel saját rendszere voltaképpen versenyben áll a piacon.

A csúcs egyben központi helyet is jelent, ám a BL központi szerepe az országos könyvtárpolitika alakításában nem jelentheti azt, hogy az információs politikát egyedül kellene (szabadna) kidolgoznia. Igen nagy szükség van a BL és az angol könyvtárak közötti rendszeres konzultációkra, de úgy látszik, hogy a BL egyes részlegei mellé szervezett tanácsadó bizottságok ezt a feladatot nem tudják ellátni; többnyire formális előterjesztéseket hallgatnak meg, gyakran állnak kész helyzet előtt. Jelenleg az angol könyvtári közvéleménynek nincs módja arra, hogy véleményét nyilvánítsa, vagy befolyásolja olyan döntések meghozatalát, mint pl. a BLAISE bevezetése, a British Museum általános katalógusának számítógépre vitele, a MERLIN-tervezet feladása, vagy az AACR2 megvalósítása. (Ez utóbbi – nem annyira az új szabályzat, inkább bevezetésének módja – különösen fájó pontjává vált az angol könyvtárügynek; még a Devon megye és a BL sokoldalú és igen jó kapcsolatát ismertető cikk szerzője szerint is erre az áttérésre jobb lesz diszkréten fátylat borítani...) Központi helyzete alapján a BL a brit könyvtárügy reprezentánsa. Az Unesco általános információs programjánál hivatalosan képviseli az Egyesült Királyságot, de belföldön is valamennyi könyvtárat (mivel a kormány szervei természetesen csak néhány nagy szervezettel, intézménnyel kívánnak konzultálni, a kisebb könyvtárak, szakkönyvtárak igényeit, szükségleteit is tolmácsolva) kell képviselnie. Ehhez azonban – de egyáltalán, az egész angol könyvtári infrastruktúra megfelelő működéséhez – hatékony koordinációra van szükség; ma a koordinációnak mechanizmusa is, intézményi szerve is hiányzik. A BL feladata vagy a koordináció hiányának hangoztatása, megoldásának sürgetése és elősegítése, vagy a koordináló szerep elvállalása, ha ez a szakmai közvélemény egyetértésével találkozik.

A kölcsönző részleg (Lending Division, BLLD) minden típusú könyvtár számára a legismertebb, leginkább használt (még a Délnyugati Regionális Könyvtári Rendszer folyamatos, jó működése mellett is a Devon megyei kérések legalább 20%-át csak a BLLD tudja kielégíteni), és legkevésbé bíralt egysége a könyvtárnak. Általános panaszok természetesen vannak: rövid a kölcsönzési határidő, hosszú az új kiadványok átfutási ideje a hozzáférhetőségig, a térítési díjak magasak, és szükség lenne olyan dokumentumtípusokra is, amelyeket a BLLD jelenleg nem szolgáltat. A lényegesebb kérdés viszont az, hogy a BLLD meddig bírja a növekvő igénybevételt (ezt ugyan enyhíti némileg a különböző regionális rendszerek működése és a kötelezpéldányos könyvtárak újabban tapasztalható készségesebb magatartása a könyvtárközi kölcsönzésben); illetve az, hogy a szerzői jogok megsértése nélkül meddig mehet el a másolatszolgáltatás. (Már az is felmerült,

hogy a kiadói egyesülés megvásárolja a BLLD-t, és üzleti vállalkozásként üzemelteti.) Noha ez 1911-es szerzői jogi törvény intézkedik a kötelesspéldányokról is, ideje lenne megváltoztatni, kiterjesztve a szolgáltatási kötelezettséget a mikrodocumentumokra, hangrögzítésekre, av anyagokra is. Lehetővé kellene tenni, hogy a BLLD kapjon teljes kötelesspéldány-sort, és jusson több kötelesspéldány a szigetország északi területére is. Jogos a büszkeség, hogy számos külföldi igénylő előbb kapja meg a szükséges anyagot a BLLD-től, mint saját országán belüli forrásból. A BLLD azonban elsősorban a brit könyvtári szolgáltatások ellátására hivatott, és ha anyagi gondjai vannak, a külföldi igénylő a teljes költségeken felül fizessen haszonhányadot is. Egy olyan mértékű – hazai – áremelésnek ugyanis, amely után pl. az egyetemi könyvtárak nem tudnák legalább a jelenlegi szinten használni a BLLD szolgáltatásait, katasztrofális hatása lenne.

A bibliográfiai részleg (Bibliographic Services Division) tevékenységének lényegét, és az éppen igénybe vehető szolgáltatásait a közművelődési könyvtáros már a rengeteg akronima közt is nehezen találja meg (BLAISE, CIP, MARC, LOCAS, PRECIS, RBUC, MERLIN, BUCOP), holott igényei egyszerűen összefoglalhatók: gyors, hasznavehető és megbízható nemzeti bibliográfia, a párhuzamos feldolgozó munkákat csökkentő központi cédulaellátás, és mindez viszonylag stabil (lényeges változtatásokat minél ritkábban szenvedő) rendszerben. A szakkönyvtáros számára viszont a nemzeti bibliográfia és a cédulaszolgáltatás különféle okok – kisebb igény a katalógus minőségével, de lényegesen nagyobb a frissességével szemben, az állomány kevésbé jelentős része a könyv, az is vagy külföldi, vagy egészen friss megjelenésű stb. – miatt általában érdektelen, de jól használható a BLAISE. Épp így vélekedik a LOCAS szolgáltatásról a műszaki felsőoktatási könyvtárosok tanácsa, és Devon megye 1974-es teljes közigazgatási átszervezése után, a mintegy kétfélmillió kötetes könyvtári állomány megyei központi katalógusának kiépítésére is a LOCAS adaptációja látszott megfelelőnek. Súlyos kifogások merülnek fel viszont a Brit Nemzeti Bibliográfia – és az azon alapuló szolgáltatások – megbízhatóságát és gyorsaságát illetően. Bár a nemzeti bibliográfia igény szintje nagyon magas, a rekordok többsége mégis hibás, az elfogadható átfutási idő pedig a nemzeti bibliográfia megszületése óta csak ígéret, tehát magánál a BL-nál is régebbi probléma. (Azt, hogy a CIP leírások jó része is hibás, már csak lemondó legyintés követi.) Hibás és lassú a British Catalogue of Music is, és így – bár örömmel fogadják a British Catalogue of Audio-visual Materials, mint új bibliográfiai vállalkozás megindulását, az elmúlt négy évben kialakult bizalmi válság nyomán csak halvány a remény, hogy ezúttal jobb bibliográfiai szolgáltatáshoz jutnak az angol könyvtárak. A cikkekből kiolvasható közvéleményt (vagy talán közhangulatot) az egyetemi könyvtáros fogalmazza meg: a bibliográfiai részleg nagy energiával, némi sikerrel, a költségekkel kevésbé törődve és a külső véleményeket általában teljesen figyelmen kívül hagyva dolgozik.

A kutatási-fejlesztési részleg (Research and Development Department, BLRDD) még viszonylag kevés közvetlen visszhangot tudott kiváltani. A Devon megyei beszámoló is inkább csak említi, hogy egy információs igényvizsgálat helyszínévé kapcsolatotba került a részleggel, a közművelődési könyvtárak örömmel üdvözlnek, hogy megszületett a közművelődési könyvtárügy területén a kutatások szükségességének felismerése, és várják a szükségleteikhez igazodó kutatási-fejlesztési program kidolgozását. A többiek inkább

csak aggodalmuknak adnak hangot, hogy a részleg voltaképpen csak a meglévő kutatói gárda egyéni kutatásaihoz ad keretet, ezért a hosszú távú kutatások háttérbe szorulnak a gyors eredménnyel kecsegtetőkkel szemben, illetve, hogy a BLRDD, mint a British Library része, tevékenységében túlzottan igazodik az intézmény igényeihez és érdekeihez.

Az összegezést kezdjük az egyetemi könyvtáros véleményével, aki szerint a BL túl nagy intézmény, s így általában részleteiben bírálják, az egész áttekintése nélkül. A British Library nem az az undok sárkány, aminek egyesek látják, de nem is a könyvtárügyet védelmező Szent György, akinek kardja az AACR2 pajzsa a BLAISE. A British Library létrehozása igen jelentős eseménye volt az angol könyvtárügynek, de nem oldotta meg problémáit. A BL-nek részt kell vennie az országos könyvtárpolitika kialakításában, az ország gazdag könyvtári és információs szolgáltatásainak koordinálásában. A BL egyes részlegei között is szorosabb együttműködésre van szükség, de méginkább a más könyvtárakkal való együttműködésre és párbeszédre. A BL könyvtárosai és a közművelődési könyvtárosok kollégák, akiknek kötelezettségeik vannak egymással szemben. Amíg ezt fel nem ismerik, az ország könyvtári ellátása sínynyi meg.

Végül is a BL tevékenységében, munkájának eddigi eredményeiben bőven van kifogásolni, bírálni való, de a könyvtárügy ma már elképzelhetetlen a BL nélkül. Aki bírál, joggal teszi, mondja a Devon megyei beszámoló, de tegye fel azt a kérdést is: hol tartana ma a brit könyvtárügy a British Library nélkül?

MEGSZÜNTETTE A KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉST a grenoble-i városi könyvtár. Igazgatója kijelentette: ez a funkció a könyvtári munka lényegéhez tartozik, csakhogy hiányoznak ellátásának gyakorlati eszközei – a központi katalógusok. Sokakat megbotránkoztató gesztusával erre a lehetetlen állapotra akarja felhívni a figyelmet; reméli, hogy hamarosan a francia könyvtárpolitika napirendjére kerül a számítógépes regionális központi katalógusok kiépítése.

(Livres Hebdo, 1982. márc.)